

Ірина ПРЕДБОРСЬКА

**ПРО «ЛЮДСЬКЕ В ЛЮДИНІ»
З ПОЗИЦІЙ ПСИХОСИНЕРГЕТИКИ
АБО ПРО ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ
МОНОГРАФІЇ І. ЄРШОВОЇ-БАБЕНКО***

Монографія «Психосинергетичні стратегії людської діяльності (концептуальна модель)» професора І. Єршової-Бабенко (Психосинергетические стратегии человеческой деятельности (концептуальная модель). Монография. — В.: NOVA КНУНА, 2005. — 360 с.) — це праця, звернена до проблем людини, людського в людині, і відображає найбільш проблемні аспекти філософії і методології науки постнекласичного етапу. Авторка — відома в Україні та за її межами дослідниця психічного — розкриває особливості сучасного періоду життя суспільства, показуючи його перехідний характер. «Системна перехідність» пронизує майже усі сфери життєдіяльності людей, виявляється на різних рівнях культури, створюючи в суспільстві ситуацію невизначеності та нестійкості. Іншою особливістю сучасного періоду виступає стрімка зміна параметрів швидкості інформаційних процесів, які суттєво впливають на смисло-ціннісно-утворювальні ментальні процеси.

Глобальність змін, які сьогодні відбуваються у світі, дає змогу класифікувати їх як: 1) психовимірні і/або людиновимірні, 2) природовимірні і/або космовимірні, а також їх похідні: космоприродні, людиноприродні, соціо-природні тощо. Це стосується і питання про класифікацію наук. Авторка виокремлює і таку особливість сучасного періоду, як посилення світоглядного аспекту людської діяльності. Він моделює уявлення про відношення в системі середовищ «світ-людина», визначає місце людини у світі, оскільки розвиток цивілізації привів до нової екзистенційної ситуації, яка характеризується зростанням складності, невизначеності, нестійкості, непередбачуваності у взаємодії цих середовищ.

Тому не випадково виникає інтерес до досліджень, в яких розкриваються нові погляди на людину, зокрема її психіку, наукову картину світу. До числа таких праць по праву належить дана монографія. Новизна цих підходів визначена методологічною позицією авторки. У роботі уявлення про людську психіку розкриваються із синергетичних позицій, що, власне, привело авторку до створення нової наукової царини — психосинергетики, предметом дослідження якої стає коло психовимірних відкритих нелінійних систем.

* Див. 3-ю сторінку обкладинки

Викликає інтерес і заявлена дослідницею антропологічна позиція, сутність якої полягає в тому що «людське в людині» розглядається у значенні не стільки біологічного, біосоціального або соціально-інформаційного, скільки психічного, ментального і духовного чинника як єдиної нелінійної цілісності, що становиться. Такий підхід дає можливість розглянути цінність вчинку, події не тільки як інформації, а й збагнути сенс взаємодії у напрямку гармонізації таких відкритих нелінійних систем, як індивід, соціум, цивілізація («середовище в середовищі», «нелінійне ціле в нелінійному цілому»), з позицій культури нелінійного мислення, нелінійного синтезу і синергізу. Відповідно до заявленої методології автор в роботі обґрунтовує дослідницький інструментарій за допомогою введення таких понять, як «відношення», «швидкість», «вік структури», «помежові умови», «стан», «неруйнівне становлення» психічних явищ та ін. Наведені методологічні позиції витримані в дусі постнекласичної науки.

Дослідження інформаційних агресивних чинників середовища, які стають ментально і духовно агресивними для людини, дало змогу дослідниці виявити механізм зміни внутрішнього (внутрішньопсихічного, внутрішньоособистісного) світу і поведінки людини (оцінки себе з певним рівнем адекватності, поступок щодо себе самої) під впливом своїх власних станів, показати, як це відображається і на рівні зовнішньої поведінки, яка може бути і негативною, тобто девіантною (правопорушення), і позитивною (творчість). Змінена поведінка особистості стикається із внутрішньоособистісними і соціальними умовами, які змінюються під її впливом, інформаційно-ментально-духовно-емоційними навантаженнями. Останні, у свою чергу, знову впливають на стан внутрішнього (внутрішньопсихічного, внутрішньоособистісного) світу людини і т.п. У результаті психіка людини переходить у нестійкий і вкрай нестійкий стан (стреси, хвороби), в якому перебуває тривалий час.

Викладена в монографії авторська психосинергетична концепція людської психіки представляє її як гіперсистему синергетичного порядку, що має фазову структуру психічного простору і часу та належить до підкласу відкритих нелінійних середовищ, які самоорганізуються. Особлива увага приділяється дослідженню стану в поведінці подібних середовищ, який виникає за межею стійкості в досить нерівноважних умовах, оскільки в цьому стані середовище поводить себе принципово інакше.

Така постановка питання дуже співзвучна із проблемами сучасного суспільства, позаяк саме в сильно нерівноважній сфері психіки людини можуть виявитися, наприклад, коливання не тільки часові, але і просторово-часові та інші масштабності, що мають місце в усіх сферах людської діяльності — політичній, культурній, соціальній та ін. Дослідниця переконливо демонструє, як при цьому виявляється роль психічного стану, його фаз і/або стадій, які відповідають за нестійкість.

Монографія професора І. Єршової-Бабенко актуальна і для філософії освіти. У роботі акцентується увага на методологічній проблематиці єдності, нелінійному синтезі знань, прагненні до пошуку його цілісності. Авторка констатує, що сьогодні, на жаль, відсутні єдині концептуальні засади досліджень таких складних об'єктів, як фізичні, хімічні та біологічні процеси,

психіка і мислення, соціальні системи, наука та освіта. Тому на часі створення принципово іншої концептуально-стратегічної моделі людської діяльності, основу якої становлять єдині концептуальні засади єдиного знання. Наявність нових теоретичних знань дала змогу об'єднати дослідження згаданих процесів як незворотних і саме з цих позицій розглянути новий діалог людини з природою, що має, безумовно, важливе світоглядне значення.

Із прискоренням інформаційних процесів актуалізується завдання перед суспільством та освітою щодо формування і розвитку в людині специфічних навичок і вмінь, які забезпечуватимуть відповідність її психічних станів і ступеня інформаційно-емоційного навантаження упродовж усього життя. Авторка вважає, що цього можна досягати стрибкоподібними змінами швидкості мисленневих процесів за допомогою переходу до певної якості організації сенсорного рівня цих процесів. Мається на увазі така організація, яка забезпечить збільшення сенсорної щільності одиниці інформації за одиницю часу, котрою оперує людина. Принципово нове для сучасної освіти завдання навчитися забезпечувати динамічну стійкість за нових умов динамічного хаосу.

Для вивчення таких навичок на основі психосинергетичного підходу дослідницею розроблено і впроваджено у практику за місцем свого проживання і роботи метод «Творча сила» («Creative Power»), в якому вона використовує прискорювання або сповільнення психічних (ментальних процесів), зокрема за рахунок зміни рівня «упаковки» — ступеня стиску, що особливо потрібне сучасній людині. Таким чином, шляхи вирішування проблеми соціальної та інтелектуальної адаптації людини у швидкозмінюваному світі, збереження духовної рівноваги тісно пов'язані з принципами психосинергетики, необхідністю переходу від пізнавально-накопичувального до пізнавально-творчого, сенсорного рівня перетворювання інформації особистістю, створювання власного сенсоформуального рівня знання.

Постнекласичні тенденції до антропологізації знання знаходять своє відображення в ідеї про нове знання як триєдине, що передбачає пошук єдиних позицій не тільки для природознавства і гуманітарних наук. Третім складником такого знання, на думку дослідниці, є розуміння психіки людини, її духовності. Це нове наукове знання символізує якісні зрушення у розвитку й існуванні думки. Зміни в динаміці процесів людської діяльності, необхідність виходу за межі класичного бачення світу спричинили появу нового терміну — альфалогія. Під кутом зору останньої, образи атракторів розглянуто у більш широкому сенсі, а саме як образи становлення, створювання, буття думки, життя, енергії, інформації, психіки людини. Альфалогія розуміється як «точка в центрі вихору нашої думки, точка, що символізує прагнення до наступного синтезу людської думки, давнього і сучасного знання і виражає вершину цього вихору... У точку все згортається, з точки все розгортається.» (с. 91–92).

Для оновлення змісту сучасної освіти важливе значення має огляд історії розвитку науки кінця ХХ ст., зокрема, становлення синергетики. Дослідження цілісних систем, що самоорганізуються, у другій половині минулого століття привело до перегляду норм пояснення в конкретних та в гуманітарних науках, а також до якісних змін у розумінні наукової картини світу. На жаль, сучасні

підручники позбавлені нової наукової інформації, містять застарілу картину світу. Наукові відкриття там з'являються з великим запізненням, а їх пошук і використання слабо застосовують у педагогічній практиці.

Відомо, що однією з найбільш характерних рис мислення є його лінійність. А це значить, що, розв'язуючи нові проблеми, людина передбачає можливість і сьогодні екстраполювати на майбутнє політичні, економічні та інші тенденції в суспільстві, які були їй властиві вчора. Сучасна мінлива реальність потребує від нас мислення іншого характеру. У процесі вирішення відкритих нелінійних завдань наше мислення також повинне бути відкритим і нелінійним: ускладнення речей потребує ускладнення психічних структур, що у свою чергу передбачає відповідні зміни у змісті і методах навчання.

Результатом творчих пошуків стало створення авторкою психосинергетичної стратегії людської діяльності на початку нового тисячоліття і визначення відповідного підходу як методологічного рішення, формулювання принципово нових концептуальних засад стратегічної моделі людської діяльності в сучасному динамічному світі.

Дана монографія — безумовно значна подія у науковому житті України. Її положення можна по праву розглядати як певну «вершину знань», «точку» в становленні вітчизняної синергетики, як спробу розпочати «збирати до купи все, що ми знаємо про психіку, думку» (с. 92). Гадаю, що наступна робота буде продовженням цієї непростой справи, і дослідниця в ній розповість нам про «життя і смерть, енергії..»